

RETSIDIIVSE KURITEO KRIMINOLOOGILISE PROGNOOSIMISE METOODIKAST

Õigustead, kandidaat H. Kings

Tartu Riiklik Ülikool

1. Retsidiivse kuriteo prognoosimisel tuleb süüdimõistetud uue kuriteo võimalikkuse üle otsustada tema senise elu ja isiksuse alusel. Üheks retsidiivi ettenägemise võimaluseks on prognoositava isiku elukäigu ning isiksuse kõrvutamine ühelt poolt juba retsidiivse kuriteo toimepannud isikute tüüpilise elukäigu ja isiksusega ning teiselt poolt nende isikute tüüpilise elukäigu ja isiksusega, kes pärast esmakordset süüdimõistmist enam ei ole uusi kuritegusid toime pannud. Kui prognoositava elukäik ning isiksus on põhijoontes sama mis retsidiivistidel, on tõenäoline ka uue kuriteo toimepanemine. Ja vastupidi, kui prognoositava elukäik ja isiksus sarnanevad mitteretsidiivistide omaga, on uus kuritegu palju vähem tõenäoline.

Nagu näeme, on prognoosimise probleemistik tihedalt seotud retsidiivi geneesi probleemidega ning prognoosi efektiivsus sõltub suurelt osalt retsidiivi põhjuste tundmisest. Kui me tunneme hästi retsidiivi tüüpilisi põhjusi ja oskame neid tuvastada konkreetse kuriteo puhul, võime ka ette näha retsidiivi reaalsel ohtu või selle puudumist. Seepärast, ehkki käesoleva töö põhiline ülesanne on retsidiivi prognoosimise meetodika käsitlemine, ei saa me päriselt mööda minna ka retsidiivi geneesi probleemidest.

Retsidiivi tüüpilisi põhjusi ja nendega kaasnevaid nähtusi võimaldab tuvastada retsidiivistidest ja mitteretsidiivistidest moodustatud väljavõteteliste rühmade võrdlev kriminoloogiline uurimine. Nimetame retsidiivistide rühma põhirühmaks ja mitteretsidiivistide rühma kontrollrühmaks. Käesolevas töös on kasutatud faktilise materjalina retsidiivi kriminoloogilisel iseloomustamisel autori andmeid 100 nooruki-retsidiivisti kohta, kes võeti esmakordselt kriminaalvastutusele alaealistena ja karistati vabadusekaotusega Eesti NSV-s aastatel 1960—1965 (põhirühm), ja 100 esmakordselt kriminaalvastutusele võetud ja vabadusekaotusega karistatud alaealise kohta Eesti NSV-s aastatel 1965—1966 (kontrollrühm). Kuna andmed kontrollrühma kohta piirduvad perioodiga kuni

esmakordse karistuse mõistmiseni, võimaldab kõnesolev faktiline materjal prognoosida retsidiivi ainult kõige varajasemas staadiumis — esmakordse süüdimõistmise ajal.¹

2. Vaatleme lühidalt prognoosi aluseks olevate tunnuste valiku meetodikat.

Kõnesoleva 200 kurjategija osas oli uurimisobjektiks neid ümbritsenud sotsiaalne keskkond, nende käitumine ja isiksus enne esmakordset süüdimõistmist.

Peaaegu kõigi uuritud tunnuste osas (neid oli üle 60) ilmnesid põhi- ja kontrollrühma näitajates statistilised erinevused. Nende usaldatavuse kontrollimiseks kasutasime Studenti kriteeriumi:

$$t_{\text{diferents}} = \frac{P_1 - P_2}{\sqrt{\frac{P_1(1-P_1)}{N_1-1} + \frac{P_2(1-P_2)}{N_2-1}}},$$

kus P_1 ja P_2 tähistavad andmeid erinevates rühmades, N_1 ja N_2 aga rühmade suurusi.

Kui võtta usaldatavusastmeks 95%, nagu seda tavaliselt tehakse, vabadusastme juures $df = \infty$ ($df = N_1 + N_2 - 2$), siis peab toodud valemi alusel arvatud t kriitiline olema vähemalt 1,96. Sellisel juhul on näitajate erinevus rühmade vahel statistiliselt usaldatav.²

Pärast statistiliselt usaldatavate erinevuste väljaselgitamist jäi valida 38 tunnuse vahel. Kuna käesolevas töös kirjeldatava prognoosimismeetodi seisukohalt on kasutatavad ainult vastastikku sõltumatud või vähesõltuvad tunnused (korrelatsioonikordaja peab olema mitte suurem kui 0,3—0,4, sest vastasel korral mõjutaks üks tunnus prognoosi tulemust nii otseselt kui ka teiste temast sõltuvate tunnuste kaudu), tuli leida korrelatsioonikordajad. Selleks kasutasime χ^2 valemit³:

$$\chi^2 = \frac{n(ad - cb)^2}{(a+b)(c+d)(a+c)(b+d)},$$

¹ Rühmade moodustamise põhimõtete ja nende iseloomustuse kohta vt. lähemalt H. King's. Noorukite retsidiivne kuritegevus (Eesti NSV materjalide alusel). Väitekirj õigusteaduse kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. Tartu, 1968, lk. 95—104.

² Valemi kohta vt. lähemalt Н. Бейли. Статистические методы в биологии. М., 1962, стр. 251.

Nagu valemist näeme, on rühmade suurus pöördvõrdelises sõltuvuses näitajate erinevusest rühmade vahel: mida suuremad on rühmad, seda väiksem erinevus näitajates on statistiliselt usaldatav, ja vastupidi, mida väiksemad on rühmad, seda suurem peab olema erinevus, et olla statistiliselt usaldatav. Siit järeldub, et statistiliselt usaldatavate andmete saamiseks ei ole sotsioloogiliste uurimuste puhul vaja väga suurt arvu uuritavaid isikuid. Tähtis on, et objektid oleksid õigesti valitud.

³ Valemi kohta vt. lähemalt Дж. Эдн и Юл, М. Дж. Кендэл. Теория статистики. М., 1960, стр. 315—316.

kus n on rühma suurus, a — juhud, kus esinevad mõlemad tunnused, b — kus esineb ainult üks tunnustest, c — kus esineb ainult teine tunnustest, d — kus ei esine kumbagi tunnust, kusjuures

$$r = \sqrt{\frac{x^2}{n}}.$$

Leidnud kummaski rühmas eraldi korrelatsioonikordajad elektronarvutil «Ural-4», tuli otsustada, millised vastastikku sõltuvatest tunnustest välja jätta. Kui omavahel olid seotud ainult kaks tunnust, jäi välja väiksema t_{dif} tunnus. Kui seosed olid keerulisemad, arvestasime lisaks eelnevale ka seoste arvu, jättes välja tunnused, millel oli kõige rohkem lubatust tugevamaid seoseid.

Eeltoodud tingimusi arvesse võttes jäi n.-õ. sõelale 20 tunnust: 1) kodune miljö oli ebastabiilne (vanemad lahku läinud või viibinud karistuse kandmisel või uuritav ise lahkunud kodust), 2) perekond elas ühes toas, 3) uuritavale ei antud üldse taskuraha, 4) kodu ja kooli kontakt puudus või oli puudulik, 5) vanemad suhtusid pooldavalt või ükskõikselts uuritava õpingute katkestamise, 6) uuritav vahetas kooli, 7) uuritava haridus oli 7 kl. või vähem, 8) uuritav vahetas töökohti, 9) esmakordse kriminaalvastutusele võtmise ajal uuritav ei töötanud ega õppinud, 10) uuritav ei tundnud huvi poliitilise kirjanduse vastu, 11) uuritav ei sõbrutsenud koolikaaslastega, 12) uuritav sõbrutses endast vanemate inimestega, 13) uuritav oli olnud seksuaalvahekorras, 14) uuritav suitsetas, 15) uuritav tarvitas peaaegu iga päev alkoholi, 16) uuritaval esines kodunt põgenemisi, 17) uuritav pani toime kuriteo Eesti NSV KrK § 197 tunnustel, 18) uuritav pani toime enam kui ühe kuriteo enne esmakordset kriminaalvastutusele võtmist, 19) uuritav pani toime kuriteo koos varem kuritegusid toimepannud isikutega, 20) uuritav ei kahetsenud kuriteo toimepanemist.⁴

Prognoosi täpsuse kindlustamiseks jätsime üllalloeletud tunnuste hulgast kõrvale veel tunnused, mille osas võis esineda vigu algandmetes. Nii jäid välja tunnused, mis rajanesid hinnangutel (näit. vanemate suhtumine uuritava õpingute katkestamise) või eeskätt uuritava enda seletustel (näit. kas uuritav oli olnud seksuaalvahekorras). Otsustasime välja jätta ka kuriteo liiki käsitleva tunnuse (17), kuivõrd teised samalaadsed tunnused olid juba välja jäänud põhjusel, et rühmade vahel ei esinenud statistiliselt usaldatavaid erinevusi või siis olid need tunnused seotud paljude teiste tunnustega.

Eeltoodud kaalutlustel valisime lõplikult välja 10 tunnust, mis on esitatud alljärgnevas tabelis.

⁴ Tunnuste kriminooloogilise iseloomustuse kohta vt. H. King's. Noorukite retsidiivne kuritegevus (Eesti NSV materjalide alusel). Väitekirj õigusteaduse kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. Tartu, 1968, lk. 115 jj.

Tabel I

Jrk. nr.	Tunnuse nimetus	Tunnuse esinemine:		t _{dif}
		põhirühmas %	kontrollrühmas %	
1.	Kodune miljöö oli ebastabiilne	74	32	6,5
2.	Perekond elas ühes toas	64	40	3,4
3.	Uuritav vahetas kooli	82	64	2,9
4.	Uuritava haridus oli 7 kl. või vähem	86	62	4,0
5.	Uuritav vahetas töökohti	38	19	2,8
6.	Esmakordse kriminaalvastutusele võtmise ajal uuritav ei töötanud ega õppinud	31	4	5,4
7.	Uuritav tarvitas peaaegu iga päev alkoholi	25	8	3,3
8.	Uuritaval esines kodunt põgene-misi	45	22	3,5
9.	Uuritav pani toime enam kui ühe kuriteo enne esmakordset kriminaalvastutusele võtmist	76	56	3,3
10.	Uuritav pani toime kuriteo koos varem kuritegusid toimepannud isikutega	45	17	4,4

Ülaltoodud tunnuste valikul on eeskätt silmas peetud metoodilist aspekti. Prognoosimise üheks raskemaks probleemiks on aga tunnuste valiku teoreetiliste aluste väljatöötamine ning see küsimus vajab alles uurimist.

3. Konkreetsetest prognoosimise meetoditest vaatleme meetodit, mille on välja töötanud A. Wald ning täiendanud A. Genkin ja L. Võhandu.⁵ Senini on seda meetodit edukalt rakendatud muudes valdkondades.⁶

A. Waldi meetod on järgmine.

Pärast tunnuste valikut tuleb leida tunnuste rühmadevahelised suhted. Tabelis I toodud esimese tunnuse osas on see $74:32=2,312$. Täpselt samuti tuleb talitada tunnuste alternatiividega. Esimese tunnuse osas on see $(100-74):(100-32)=0,382$. Selliselt tuleb töödelda kõiki uuritavaid tunnuseid (vt. tabel 4).

Millest need jagatised räägivad? Kui jagatis on suurem kui

⁵ L. Võhandu. Matemaatilised meetodid bioloogias. — «Eesti Loodus», 1964, nr. 4, lk. 193—196.

⁶ Vt. näiteks И.-В. Найдис, С. Р. Вельдре. Определение пола по слабокоррелирующим остеометрическим признакам. — «Судебная медицина», т. 9, 1966, № 2.

1, on tegemist retsidiivse tunnusega, kui väiksem kui 1, mitteretsidiivse tunnusega. On ju toodud näites koduse miljöö ebastabiilsus iseloomulikum retsidiivistidele, selle puudumine aga kontrollrühmale. Arvud 2,312 ja 0,382 väljendavad kõnesolevaid tunnuseid kvantitatiivselt.

Konkreetselt isiku kohta prognoosi saamiseks selgitatakse välja tema juures tabelis fikseeritud tunnuste esinemine või puudumine, asendatakse tunnused vastavate arvudega ning need korrutatakse omavahel. Nii saadakse koondhinnang kõigi tunnuste osas. Kui korrutis tuleb suurem kui 1, on isikut iseloomustav tunnuste kogum retsidiivne ning prognoos viitab retsidiivi võimalikkusele. Kui korrutis on väiksem kui 1, on tunnuste kogum mitteretsidiivne ning prognoos ei viita retsidiivi võimalikkusele. L. Võhandu soovib menetluse lihtsustamiseks korrutamise asendada liitmise ja lahutamise, leides rühmadevaheliste suhete logaritmid. Toome alljärgnevalt kümnendlogaritmi tabeli, kus kõik logaritmid on korrutatud sajaga. L. Võhandu nimetab neid suurusi pallideks.

Tabel 2

Suhted Pallid	1,0 0	1,25 10	1,5 18	1,75 24	2,0 30	2,25 35	2,5 40	2,75 44
Suhted Pallid	3,0 48	3,5 54	4,0 60	4,5 66	5,0 70	5,5 74	6,0 78	6,5 81
Suhted Pallid	7,0 85	7,5 88	8,0 90	8,5 93	9,0 95	9,5 98	10 100	
Suhted Pallid	0,95 -2	0,9 -5	0,85 -7	0,8 -10	0,75 -12	0,7 -15	0,65 -19	0,6 -22
Suhted Pallid	0,55 -26	0,5 -30	0,45 -35	0,4 -40	0,35 -46	0,3 -52	0,275 -56	0,25 -60
Suhted Pallid	0,225 -65	0,2 -70	0,175 -76	0,15 -82	0,125 -90	0,1 -100		

Sellistele suhetele nagu ülaltoodud näites 2,312 ja 0,382 leitakse pallid lihtsa võrdelise jaotuse teel (lineaarse interpolarisatsiooniga) ning antud juhul vastaks neile 36 ja 42 palli (tabel 4). Korrutamise asemel tuleb nüüd koondhinnangu saamiseks pallid liita. Kui summa on positiivne, on tunnuste kogum retsidiivne, kui summa on negatiivne, on tunnuste kogum mitteretsidiivne. Kui pallide summa on 0 (= korrutis 1), pole prognoos nende tunnuste alusel antud juhul võimalik, sest retsidiivi tõenäosus on võrdne sellest hoidumise tõenäosusega.

Mida enam erineb summa 0-st, seda suurem on vastavalt kas retsidiivi või sellest hoidumise tõenäosus. Seda peegeldab järgmine tabel.⁸

Tabel 3

Pallide summa	$\pm\infty$	± 200	± 128	± 95	± 75	± 60	± 48	± 40	± 30	0
Prognoosi teoreetilise usaldatavuse aste %	100	99	95	90	85	80	75	70	66	50

Pallide summa 200 ja sellele vastav prognoosi teoreetilise usaldatavuse aste 99% tähendavad seda, et iga 100 konkreetse isiku käitumise prognoosimisel, kui igakord pallide summa on 200, on ainult 1 prognoos 100-st ekslik, s. t. 99 juhul 100-st on prognoosi õigsus garanteeritud. Võime ka öelda, et +200 palli korral paneb kurjategija uue kuriteo toime 99%-lise teoreetilise tõenäosusega, —200 palli juures on aga retsidiivi teoreetiline tõenäosus ainult 1% (99-l juhul 100-st retsidiivi ei esine).

Loogika on sama ka ülejäänud juhtudel.

Eeltoodud üldisele põhimõttele tuleb lisada kaks tingimust: 1) öeldu kehtib juhul, kui prognoosi aluseks olev faktiline materjal on kvaliteetne, s. t. kui retsidiivi faktiline tõenäosus antud materjali alusel vastab teoreetilisele tõenäosusele. Kui 95—127 palli kogunud 100-lt kurjategijalt me võime teoreetiliselt eeldada retsidiivi 90-l kuni 94-l isikul, siis konkreetse faktilise materjali puhul peab see proportsioon säilima. Näiteks kui 15-st 95—127 palli kogunud isikust on 14 retsidiivistid (tabel 5), siis vastab retsidiivi faktiline tõenäosus teoreetilisele ($\frac{14}{15}100=92\%$) ning viimane kehtib. Kui faktiline tõenäosus ei vasta teoreetilisele, tuleb kontrollida algmaterjali kvaliteeti; 2) öeldu kehtib mitte ainult antud väljavõttelise kogumi retrospektiivsel prognoosimisel, vaid ka prospektiivsel prognoosimisel isikute osas, kes ei kuulu kõnesolevasse väljavõttelisse kogumisse, juhul kui retsidiivi geneesis ei ole toimunud olulisi nihkeid. Siit järeldus, et meetodi praktilisel rakendamisel tuleb perioodiliselt korrata retsidiivi kriminoloogilist uurimist ning vastavalt tegelikkuses toimunud muudatustele korrigeerida ka prognoositabeleid.

Retsidiivi teoreetilise tõenäosuse tegeliku realiseerumise osas tuleb veel silmas pidada, et prognoosimisel me ei võta arvesse prognoosi järeldusena rakendatavaid profülaktilisi vahendeid, mis võivad oluliselt vähendada negatiivse prognoosi realiseerumist.

⁸ Tabeli aluseks oleva valemi kohta vt. L. V õ h a n d u. Matemaatilised meetodid bioloogias. — «Eesti Loodus», 1964, nr. 4, lk. 195.

Tabeli 3 pinnalt tõusetub küsimus, kas kriminoloogiliste prognooside puhul ei tuleks samuti nagu teistes valdkondades võtta teatav kindel prognoosi usaldatavuse piir, millest alates tuleks negatiivset prognoosi arvestada profülaktilises töös. Tavaliselt on selleks piiriks 95%. Senises kriminoloogilises prognoosimise praktikas (näit. E. ja S. Glueckid) ei ole prognoosi usaldatavuse astet arvestatud. Kuid see probleem vajab siiski uurimist.

4. Tabel 4 ongi prognoositabel. Kontrollime selle efektiivsust meie poolt uuritud 100 nooruki-retsidiivisti retrospektiivse prognoosimise teel (tabel 5). Kuna prognoos toimub *post factum*, on võimalik absoluutselt täpselt kontrollida prognoosi vastavust tegelikkusele.

Tabel 4

Jrk. nr.	Tunnuse nimetus	Rühmadevahelised suhted:		Pallid:	
		põhitun.	alternat.	põhitun.	alternat.
1.	Kodune miljöö oli ebastabiilne	2,312	0,382	36	—42
2.	Perekond elas ühes toas	1,6	0,6	20	—22
3.	Uuritav vahetas kooli	1,281	0,472	12	—33
4.	Uuritava haridus oli 7 kl. või vähem	1,387	0,368	14	—44
5.	Uuritav vahetas töökohti	2,0	0,765	30	—12
6.	Esmakordse kriminaalvastutusele võtmise ajal uuritav ei töötanud ega õppinud	7,75	0,718	89	—14
7.	Uuritav tarvitas peaaegu iga päev alkoholi	3,125	0,81	49	—9
8.	Uuritaval esines kodunt põgenemisi	2,045	0,705	31	—15
9.	Uuritav pani toime enam kui ühe kuriteo enne esmakordset kriminaalvastutusele võtmist	1,357	0,546	13	—26
10.	Uuritav pani toime kuriteo koos varem kuritegusid toimepannud isikutega	2,647	0,662	42	—18

Tabelist näeme, et 79 retsidiivisti osas andis prognoos juba esmakordse süüdimõistmise ajal õige hinnangu nende edasisele käitumisele, pidades retsidiivi tõenäosust suuremaks sellest hoidumise tõenäosusest. Ühe isiku osas prognoos hinnangut ei andnud ning 20 osas andis eksliku hinnangu, pidades retsidiivi tõenäosust

väiksemaks sellest hoidumise tõenäosusest. Kuid tuleb arvestada, et nende isikute osas ei välista prognoos retsidiivi võimalust, vaid hindab seda ainult väiksemaks retsidiivist hoidumise võimalusega võrreldes. Sellegipoolest tekib küsimus, millest see on tingitud.

Eelkõige tuleb selle põhjust otsida retsidiivi geneesi iseärasustest. Kaugeltki mitte alati ei pruugi retsidiivi põhjused peituda isiku sügavamas rikutuses (tavaliste kurjategijatega võrreldes, kellele esimene süüdimõistmine jääb ka viimaseks) juba enne

Tabel 5.

Pallide summa	Retsidiivi teoreetilise tõenäosuse aste %	Retsidiivistide jagunemine %	Kontrollrühma jagunemine %	Retsidiivi faktilise tõenäosuse aste %
200 kuni ∞	99 kuni 100	8	0	100
128 — 199	95 — 98	17	4	81
95 — 127	90 — 94	14	1	93
75 — 94	85 — 89	10	1	91
60 — 74	80 — 84	9	2	82
48 — 59	75 — 79	6	0	100
40 — 47	70 — 74	1	1	50
30 — 39	66 — 69	7	6	54
1 — 29	51 — 65	7	13	35
0	50	1	0	100
—1 — —29	49 — 34	7	19	27
—30 — —39	33 — 31	3	7	30
—40 — —47	30 — 26	1	0	100
—48 — —59	25 — 21	2	5	40
—60 — —74	20 — 16	1	5	17
—75 — —94	15 — 11	2	4	33
—95 — —127	10 — 6	2	11	15
—128 — —199	5 — 2	2	20	9
—200 — ∞	1 — 0	0	1	0
Kokku		100	100	

esmakordset süüdimõistmist. Isikust, kes esmakordse süüdimõistmise ajal on iseloomustatav tavalise kurjategijana, võib kujuneda retsidiivist alles karistuse kandmise (kui see ei toimu nõutaval tasemel) või koguni sellele järgneval perioodil (kui karistuse kandmiselt vabanenu satub uuesti negatiivsesse mikrokeskkonda). Ka meie prognoosi objektide puhul ei ole välistatud võimalus, et osal neist kujunesid retsidiivi eeldused alles hilisemas staadiumis ning esmakordse süüdimõistmise ajal tehtav prognoos fikseerib neile just seetõttu madala retsidiivi tõenäosuse. See on probleem, mis vajab edasist uurimist.

Teine oluline moment, mis tõenäoliselt mõjutab prognoosi efektiivsust, võib olla seotud retsidiivi geneesi erisustega sõltu-

valt kuriteo liigist või muudest kuriteo või kurjategija isiksuse tüpoloogilistest tunnustest. Ka see hüpotees vajab edasist uurimist.

Kolmas asjaolu, mis ilmselt avaldab negatiivset mõju prognoosi efektiivsusele, seisneb kontrollrühma kvaliteedis. Kontrollrühma kuuluvad 1966. a. ATK-s karistust kandnud alaealised. Kuid aastail 1961—1964 pani 40% sellest kolooniast karistuse ärakandmisel vabanenuist toime retsiidiivse kuriteo. Järelikult ka kontrollrühm võib sisaldada kuni 40% ulatuses tulevase retsiidiviste. See peegeldub ka tabelis 5 toodud andmetes, millest nähtub, et 28 kontrollrühma kuuluvat uuritavat on saanud retsiidiivse prognoosi. Kui retsiidivistide rühmas uuritavate jaotumine tabelis 5 üldjoontes vastab eeldatavale, s. t. kontsentratsioon on kõige suurem tabeli tipus, kus retsiidiivi tõenäosus on kõige suurem, siis kontrollrühma osas on selgelt eristatavad kaks kontsentratsiooni tsooni: 1) 29-st kuni —29-ni ja 2) üle —95. Kui viimane on loogiline, siis 0 ümber tekkinud kuhjumine on ilmne kõrvalekalle teoreetilistest eeldustest. Seda kinnitab ka retsiidiivi teoreetilise ja faktilise tõenäosuse võrdlemine. Kui enam kui +60 palli kogunud isikutel on ainuke suurem faktilise tõenäosuse lahkumine teoreetilisest +128 kuni +199 palli kogunud isikute osas, siis neil, kellel on +59-st kuni —127 pallini, vastab faktiline tõenäosus teoreetilisele ainult —60 kuni —74 palli kogunud isikutel. Siit järeldus, et kontrollrühm tuleb moodustada isikuist, kes 3 aasta jooksul pärast karistuse kandmist ei ole toime pannud uut kuritegu. Kuna seniste kriminoloogiliste uurimuste kogemuste alusel just esimese 3 aasta vältel pannakse toime enam kui 90% retsiidiivseid kuritegusid, siis peaks selle kriteeriumi arvestamine tagama enam-vähem «puhta» kontrollrühma.

Retsidiivse kuriteo kriminoloogilise prognoosi efektiivsuse tõstmiseks on võimalusi veelgi. Näiteks antud prognoositablei aluseks on valitud üksnes kõige kergemini ja kindlamini tuvastatavad isiksust iseloomustavad sotsiaalsed tunnused. Kuid kurjategija isiksuse kui prognoosimise objekti iseloomustus on palju komplitseeritum. Kui kriminoloog saab oma käsutusse ka vahendid kurjategija isiksuse psühholoogilise iseloomustuse täpseks tuvastamiseks, avab see kahtlemata uusi perspektiive retsiidiivi prognoosimiseks.

О МЕТОДИКЕ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОГО ПРОГНОЗИРОВАНИЯ РЕЦИДИВНОГО ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Кандидат юридических наук Х. Кингс

Резюме

1. При прогнозировании рецидивного преступления о возможности совершения осужденным нового преступления следует судить по его жизненному пути и личности. Одной из возможностей предвидения рецидива является сравнение основных признаков жизненного пути и личности прогнозируемого, с одной стороны, с типичными соответствующими признаками рецидивистов и, с другой стороны, с типичными признаками преступников, которые после осуждения новых преступлений не совершали. Если указанные признаки прогнозируемого в основном совпадут с признаками рецидивистов, то вполне вероятно совершение им нового преступления. И, наоборот, если признаки прогнозируемого схожи с признаками нерацидивистов, совершение нового преступления маловероятно.

2. Типичные причины рецидива и сопровождающие их явления устанавливаются путем сравнительного криминологического исследования выборочных групп, состоящих из рецидивистов (основная группа) и нерацидивистов (контрольная группа).

В настоящей работе в качестве фактического материала при применении методики прогнозирования используются собранные автором данные относительно 100 юношей-рецидивистов, которые впервые были привлечены к уголовной ответственности еще несовершеннолетними и приговорены к лишению свободы в Эстонской ССР в 1960—1965 гг. (основная группа), а также данные, касающиеся 100 впервые привлеченных к уголовной ответственности в Эстонской ССР в 1965—1966 гг. и приговоренных к лишению свободы несовершеннолетними (контрольная группа).

Объектом исследования в обеих группах была окружавшая преступников конкретная социальная среда, их поведение и личность до первого привлечения к уголовной ответственности и осуждения судом.

В показателях основной и контрольной групп в части почти всех исследуемых признаков (их было свыше 60) выявились статистические расхождения. С целью проверки их достоверности использовался критерий Стюдента.

После выяснения статистически достоверных расхождений для дальнейшего отбора осталось 38 признаков.

С точки зрения описываемого, в настоящей работе конкретного метода прогнозирования используемыми были лишь взаимно несвязанные либо слабо связанные признаки (множитель корреляции должен быть не больше 0,3—0,4). Множители корреля-

ции (на ЭВМ «Урал-4» в вычислительном центре ТГУ) были найдены по формуле квадрата x^2 в отдельности для обеих групп.

Окончательно было отобрано 10 признаков.

3. Из конкретных методов прогнозирования в статье рассматривается метод, разработанный А. Уальдом и дополненный А. Генкиным и Л. Выханду. На основании вышеуказанного метода была выработана таблица прогноза. Эффективность таблицы проверялась путем ретроспективного прогнозирования исследуемых нами 100 юношей-рецидивистов. Поскольку прогноз осуществляется *ex post facto*, возможно абсолютно точное сравнение соответствующего прогноза действительности.

Результаты были таковы: в части 79% рецидивистов прогноз уже во время первого привлечения к уголовной ответственности дал бы правильную оценку их дальнейшего поведения. В отношении одного лица прогноз оценки не дал и в отношении 20 лиц считал вероятность избежания рецидива большей вероятности рецидива. При этом следует учесть, что в отношении этих лиц прогноз не исключал возможности рецидива, а лишь считал ее меньшей по сравнению с возможностью избежания рецидива.

Подводя итоги, можно сказать, что настоящая попытка прогноза лишь начало работы в этом направлении и преследует исключительно методические цели. Для разработки таблиц прогнозирования рецидива, в первую очередь, необходимо глубже установить генезис рецидива. Именно поэтому буржуазные криминологи и не добились успехов в прогнозировании, что они не в состоянии были научно раскрыть социальный генезис преступности. Исходя из возможностей советской криминологии имеются все основания предполагать успех в прогнозировании.